

hagyománnyal, s erőszakosan megtörik az eddig érvényben volt esztétikai fogalmakat. „Az „extrémista“ irányok nemzetközi jellege lehetővé tette, hogy azok a román költők, akik itthon nem tudtak közönséget találni, nyugatra menjenek s főképp a francia irodalomban, elhelyezkedjenek. *Tristan Tzara*, a francia dadaizmus megalapítója román eredetű s *Ilarie Voronca*, az integralizmus teoretikusa megőrizte kételtűségét: föl-váltva ír románul és franciául.

Míg a költészet, sok erős tehetség feltűnése ellenére sem haladta túl a múlt század színvonalát: nem jelent meg egyetlen román költő sem, akit Eminescu mellé lehet állítani; addig a próza hatalmas fejlődését tapasztalhatjuk. A sámánatorizmusból indult el a moldvai *Sadoveanu* és az erdélyi *Rebreanu*, de mindkettőjüket a naturalizmus érezhető hatása akadályozta meg abban, hogy a falu idillikus dálnokaivá legyenek. *Sadoveanu* megmaradt a paraszti élet és a természet realista ábrázolásánál; regényei és novelláskötetei sorozatát csak történelmi freskók teszik változatosabbá; viszont *Rebreanu*, mélyebb társadalmi lelkiismerettel és kortörténelmi igényvel lép fel a háború utáni időkben: megírja a *Felkelést*, az 1907-es év tragikus krónikáját. *Rebreanu* irodalmi termelése, ha egyenetlenül is, állandó emelkedést mutat s ma kétségtelenül ő a román irodalom reprezentatív regényírója. A regénytermelés különben igen gazdag és változatos: *Lovinescu* elégedetten állapíthatja meg annak a differenciálódásnak a bekövetkezését, amely alapvető pontja programjának. A sámánatorizmus szülöttje *Cesar Petrescu*, aki hallatlan termékenységgel ontja évről-évre hol a városi, hol pedig a parasztságot ábrázoló regényeket, s az utóbbi időkben Eminescu életét dolgozta fel a *Hajnalszillag* című trilógiában. Ugyancsak termékeny regényíró a moldvai *Ionel Teodorescu*, akit a gyermekkor és ifjúság gyöngéd rajza tett ismertté a *La Medeleni* című regényével. Egész sor ábrázolója akad a külvárosok életének, élükön *Gheorghe M. Zamfirescuval*, a magyarra is lefordított *Peltzel*. A társadalmi szatirát *Dem. Theodorescu* s az ugyancsak magyar nyelven is ismert *N. D. Cocea* képviselik. A legfiatalabb nemzedék, amelynek tagja közül igen sokan még első, második könyvüknél tartanak, a román irodalom sokat ígérő fiatal gárdája, csupán egy-egy szó említéshez juthat.

Lovinescu végzavában irodalomtörténelmi síkon mutat rá azoknak a kampányoknak a céljára, amelyek olyan váratlanul törtek be az irodalom kérdéseibe. Kénytelen tudomást venni arról, hogyan szólnak bele bizonyos politikai szempontok az „esztétikai megítélés“ elveibe. „A mai események csupán vihar, amelyet, ha ez a „történet“ egy év múlva jelent volna meg, meg sem említettem volna. Az ezután következő kiadásokból ki fogom hagyni ezt a lapot“ — fejezi be könyvét *Lovinescu*. A *Mai román irodalom történetének* szerzője mindenesetre szép példáját mutatja a „civilcurage“-nak, amikor ilyen zavarhatatlan kitartással folytatja művét a vihar közepette és tesz hitet az esztétikai értékek mellett, melyek ápolására egész életét szentelte. (*Csehí Gyula*)

GUSTAV AMANN: CHIANG KAISHEK UND DIE REGIERUNG DER KUOMINTANG IN CHINA. (K. Vowinkel Verlag Heidelberg 1937)

A tavolkeleti háború felette aktuálissá teszi Szun-Yat-szen életrőjájának könyvét. Amann könyve végigvezet Csiang-Kai-sek tábornok mozgalmas életén. Gyermekkorra és ifjúsága nem tulzottan érdekes. Alakja Szun-Yat-szennel kapcsolatban válik jelentőssé. Kína már több, mint harminc éve tartó forradalmát Szun-Yat-szen indította el. Ő volt négyszázmillió népének igazi érdemes nemzeti hőse. A legritkább vezéri egyénisége, kinek személye a forradalmi és nemzeti idealizmus legerősebb kisu-

gárzását jelentette Kína évezredes történelmén keresztül. Szun-Yat-szen azonban inkább a gondolat és a szó mestere, semmint a kardé, s hasztalan volt a kínai köztársaság elnöke s népének bálványa, az ország igazi urai a fosztogató tábornokok s nem egy ízben közönséges rablóvezérek voltak. Szun-Yat-szen élete végső szakaszában egyre világosabban látta azt, amit a szellem emberei általában életük végén szoktak felismerni: hogy azokkal, akik kizárólag a fegyverek nyelvén értenek, csupán egy nyelven lehet beszélni: a fegyverek nyelvén. Ekkor a kínai forradalom fordulóján lép szövetségre Oroszországgal és ekkor lép elő a névtelen katonatiszti mult homályából Csiang-Kai-sek. Brigadéros, majd a katonai akadémia parancsnoka. 1927-ben a délkinai hadsereg főparancsnoka. Szun-Yan-szen halála után Csiang megindítja a támadást a Jangceekjang völgyén végig, Nanking és Sanghai felé. S Kína szive rövidesen a Kuomintang uralma alá kerül. Ugy tűnik ekkor, hogy Kína fölszabadulásának órája ütött és a roppant birodalom megszűnik idegen hatalmak gazdasági vadászterületének lenni. A koncessziós területek urai, Anglia és vele a nyugati nagyhatalmak tudták, mi forog kockán. De évszázadok gyakorlatából azt is tudták, hogy néha helyesebb megegyezni a legesélyesebbel, mint harcolni. E világtörténelmi fordulón a legesélyesebbet Csiang-Kai-seknek hívták. Csiang a kínai nemzeti forradalom diadalmas csúcspontján önmaga semmisítette meg a már-már egységes Kína megvalósulásának előfeltételeit. Sanghai és Nanking elfoglalása után seregeinek élén nemcsak elhagyja azokat, kiknek szolgálatában állott, hanem fegyvereit fordítja ellenük. A Kuomintang kettészakad: Hankauban megalakul a balszárny kormányja és Nankingban Csiang jobboldali uralma. Még a polgárháborúk történetében is ritka kegyetlenségű mészárlások és vérfürdők napjai következnek Sanghaira és Nankingra. Csiang volt fegyvertársainak ezreit irtja ki. E napokat Malraux *Conditions humaines*-je hűségesen illusztrálja.

A következő évek történései már csupán következmények. Kína három részre szakad. Csiang két fronton kényszerül harcolni. Északon a japán zsoldban álló tábornokokkal, elsősorban Csang-Cso-linnal és a baloldali paraszt-kormányval. Az előbbi megsemmisíti, de az utóbbival csupán részsikereket ér el: Szecsuán, Szenszi, Kvantung paraszt köztársaságok maradnak, Mao-Cse-Tunggal az élükön.

Ezután a megaláztatás éveit következnek Kinára: Japán elragadja Mandzsuriát és Dsehol tartományt és a tankauai szerződésben kötelezettséget kényszerül vállalni, hogy a Nagy Falig kiűriti az országot; majd elszakítják Hopeit és Csahart is. A japán imperializmus mohósága azonban határtalan: Észak-Kína teljes elszakítása a cél. Am Kína, a „béna óriás“ váratlanul megmozdul és ellenáll. Csang-Hszü-liang az „ifjú tábornok“ fegyverszünetet köt a parasztköztársaságokkal és a szemleutjára érkező Csiangot elfogatja, illetve a tárgyalások lefolytatásának idejére izolálja hiveitől.

A szinanfui főhadiszálláson történeteket egyelőre homály fedi. Az eredmény azonban nyilvánvaló: Kína egysége helyreállott. A japán támadás okozta légkör oly közegnek bizonyult, melyben Kína egységes nemzetté szilárdulhatott. Amann könyvének hőstét magával ragadták a történelmi erők. Szun-Yat-szen régi programja készül megvalósulni: a nacionalizmus, szocializmus és a demokrácia. (László Vilmos)